

УДК 811.161

РОССИЯ И РОССИЯНЕ В МЕДИЙНЫХ СООБЩЕНИЯХ ВАЦЛАВА РАДЗИВИНОВИЧА, ЗАРУБЕЖНОГО КОРРЕСПОНДЕНТА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ГАЗЕТЫ «GAZETA WYBORCZA» В МОСКВЕ

А. Пстыга

*Гданьский университет,
Польша*

*e-mail:
finap@univ.gda.pl*

Статья касается одного из аспектов медийной коммуникации – работы зарубежного корреспондента, который должен представить, дать интерпретацию и оценить представляемые события и обсуждаемые проблемы. Чрезвычайно важной в подходе журналиста оказывается перспектива и точка зрения, которые требуют внимательного анализа передаваемых текстов (сообщений) и составляющих их языковых средств. В данном случае появляется проблема декодирования, двойного кодирования (перекодирования) информации либо формулирования мысли на языке определенного locus и интерпретации действительности с учетом польского получателя и – в результате – перевода.

Указанные проблемы рассматриваются в статье на основе медийных текстов (сообщений) Вацлава Радзивиновича – зарубежного корреспондента газеты «Gazeta Wyborcza» в Москве.

Ключевые слова: медиакommunikация, языковые и культурные барьеры, сообщения корреспондентов, межкультурный диалог.

Медийное коммуникативное пространство представляет собой своеобразную систему дискурсивных взаимодействий, в пределах которой наблюдается не только смешение, перекрещивание или слияние (в зависимости от жанровой специфики текста – см.: [2; 12; 16; 20; 21; 23; 26], – информационного и воздействующего компонентов, часто с учетом эстетического замысла): прежде всего, СМИ создают своеобразное информационное пространство пересечения и сосуществования разных мировоззренческих установок, различных мнений и взглядов в рамках широкого общественного диалога, в котором локальное чередуется с глобальным, а оппозиция свое – чужое (другое) раскрывает и открывает проблематику международной межкультурной коммуникации представителей разных национальных языков и культур.

Учитывая международный аспект медийной коммуникации, следует, однако, подчеркнуть, что в современном мире, в котором в условиях созданной глобальной коммуникативной сети время и пространство не являются уже препятствием, в виртуальной действительности языковые и культурные границы со своими дифференцирующими категориями (язык, символы, система ценностей, ритуалы) продолжают определять (и сохранять) грани чуждости, вызывая трудности в сфере интерпретации текстов и затрудняя взаимопонимание. С этой точки зрения самосознание (идентичность), как утверждает З. Бауман [1], является антагонистическим понятием, основанным на принципе различия. Национальное самосознание – как своеобразное ментальное locus [7, с. 95] – доказывает, что память и национальный опыт оказываются пригодными для классификации тождества и различий между народами (с опорой на критерий осознания связи или отличия), что, в свою очередь, становится основным критерием, предопределяющим продолжительность культур(ы). Родная культура воспринимается как нечто данное и осознание своего происходит только в случае столкновения с иной культурой.

Как система знаков и значений, язык является одним из показателей национальной идентичности, наряду с культурой, историческим сознанием, его непрерывностью, традицией, обычаями, религией, с его помощью и передается информация о культуре и национальном самосознании. Как известно, именно язык создает общность мышления, передает образцы, влияет на поведение и закрепляет определенную (свойственную отдельным языковым коллективам) картину мира, что наиболее ярко проявляется в его лексико-семантической и морфологической системах (см.: [3; 5; 6; 27]). Таким образом, язык играет ведущую роль как в формировании самосознания своих пользователей (носителей данного

языка), так и в передаче информации о действительности, культуре и самосознании, а любая словесно выраженная информация, как утверждает М. Володина [28], всегда является воплощением определенного языка и культуры.

С этой точки зрения массмедийные тексты, являющиеся результатом речевой деятельности представителей определенной языковой общности и фактом социальной и культурной действительности, одновременно передают предусмотренную автором заданность вектора интерпретации, опираясь именно на языковую специфику медийного текста, и предопределяют лингвокультурное взаимодействие языковых личностей – участников коммуникативного акта. Однако в процессе международной – межъязыковой межкультурной коммуникации [11; 15; 16], то есть, с позиции интерпретативной деятельности иностранного и инокультурного читателя, данные факторы усложняют восприятие текстов. Для носителя определенного (в данном случае – русского) языка культурно и национально маркированные единицы, как и специфика речевого общения русскоязычной лингвокультурной общности, как правило нарушают процесс коммуникации. Согласно наблюдениям А. В. Полонского, «принцип текущего контекста и принцип аудитории выводят массмедийный текст в сферу прагматики, формируя совокупность его интенций, которые обнаруживаются, с одной стороны, в форсированном овладении сферой внимания аудитории и вовлечение ее в мотивированный информационно-смысловой обмен, а с другой – в мотивированной интеллектуальной, эмоциональной и идеологической «проработке» текущего социального контекста, внимании к тем или иным фрагментам социальной действительности, что ведет к формированию особой картины мира, ключевыми признаками которой становятся мозаичность, фрагментарность, идеологическая модальность и «адресная резонансность», то есть форсированный отклик компонентов картины мира (когнитивного и аксиологического) на ментальные и другие параметры адресной аудитории» [24]. Данные положения непосредственно соотносятся в оценке автора с композиционно-стилистическим измерением медийного текста, который должен отвечать характеру ожидаемой аудиторией (инокультурной и инаязычной) экспрессивности, выразительности и аргументативности.

Как утверждает А. В. Полонский, «в условиях глобализирующегося мира и формирования единого коммуникативно-информационного пространства массмедийный текст широко вовлечен в многоаспектный межкультурный диалог, в результате которого происходит не только обмен картинами мира, системами знаний, ценностей и нормативов поведения, но и их продвижение в пространстве жестко конкурирующих смыслов» [24]. К числу таких медиатекстов следует отнести прежде всего тексты, касающиеся иной (иностранной, чужой, другой) действительности и реалий другой страны. Данная проблема касается не исключительно перевода уже оформленных (готовых, созданных с учетом «своего» читателя) медийных текстов, но также процесса декодирования и обратного кодирования определенной информации для другого потребителя, создаваемой на другом языке журналистами и зарубежными корреспондентами – носителями того языка, которым владеет его читатель. Эта языковая действительность, за которой стоит языковая система со всей спецификой лексико-фразеологического уровня, с ключевыми словами, прецедентными явлениями, символами, ассоциациями, оценочностью, а также языковая личность автора и реальная действительность, требует специального подхода, основывающегося как на знании языка, культуры и именно данной действительности, так и на знании потребностей, интересов и своеобразия языкового поведения читателей, для которых создается определенный текст. Таким образом очередной раз проявляется межкультурный аспект медиакommunikации.

О. Леонтович подчеркивает, что «для МКК [межкультурной коммуникации – А.П.] необходимо формирование особого механизма контроля, который параллельно с языковым компонентом кода курировал бы его культурный компонент. Нереально познать все богатство чужой культуры, но можно сформировать открытость к ее восприятию, поэтому речь идет о развитии умения воспринимать сигналы включения культурного кода и готовности его декодирования, что могло бы свести до минимума, если не ликвидировать совсем, моменты межкультурного непонимания» [22, с. 39]. Из сказанного следует, что проблема декодирования, кодирования – точнее перекодирования – соприкасается с проблемами перевода (в рамках межкультурной коммуникации) и категорией непереводимости. С точки зрения автора-адресанта верным оказываются следующие замечания автора: «В отличие от

коммуникации внутри одной культуры, где индивиды или группы используют «подкоды» единого национально-культурного кода, МКК предполагает полное перекодирование информации с использованием бесчисленного множества вербальных и невербальных знаков. Сложность МКК в том, что адресант А кодирует в контексте сообщение, используя пресуппозиции и фоновые знания, присущие его культуре, в то время как адресант В декодирует сообщение, используя другой набор пресуппозиций и фоновых знаний. Декодирование информации фактически представляет собой новое кодирование, то есть перевод информации на свой собственный код» [22, с. 40].

Сообщения одного из польских зарубежных корреспондентов с проблемой повторного (нового?) кодирования (перевода?) информации оказываются в центре внимания данной статьи. С этой точки зрения целесообразно подчеркнуть необходимость знания двух языковых кодов и умение использовать в процессе коммуникации культурной и языковой компетенции собеседников. Именно данный подход позволяет раскрыть национально-языковую специфику информации и одновременно строить текст (кодировать информацию), учитывая специфику культуры и национальные особенности общения адресата. Очередной раз следует также обратить внимание на близость языка и культур поляков и россиян. Однако в случае славянского мира вопрос о национальном самосознании славян является вопросом о его единстве и культурном различии, вопросом о той особенной взаимосвязи, которая предопределяется своеобразием восприятия (глобальным, локальным или глокальным) и культурными принципами категоризации явлений действительности. Славянский языковой мир, в котором доминируют культурно-языковые национальные общности, не представляет собой единства, он разобщенный [6, с. 104]. В этом смысле в истории славянских языков современность – это эпоха языков, отождествляемых с понятием народа [13].

Актуальная – не только медийная – коммуникация поляков и россиян отражает и подтверждает данную ситуацию, в которой генетическая и типологическая близость обоих языков не гарантирует взаимопонимания, а языковой вкус и национально-культурная специфика языков влияют на степень понимания даже в случае, когда коммуникация осуществляется на одном языке. Польско-русский (российский) медийный дискурс продолжает оставаться сложным [8; 9; 16; 17; 19] в силу памяти о сложных культурно-исторических контактах между поляками и русскими и влияния закрепленных в ментальности поляков различной оценочности стереотипов русских и россиян, манифестирующихся в культурно обусловленных моделях поведения – также языкового в процессе коммуникации, в оценке и интерпретации событий, точке зрения и восприятия мира [9, с. 155].

Россия занимает в польских СМИ значительное место, а создаваемый ими образ России играет ведущую роль и влияет на формирование общественного мнения. Следует добавить, что образ России в польских масс-медиа представляется широко и со всей сложностью, с учетом разнообразной проблематики. На основе анализа польской прессы (общественно-политические еженедельные и ежедневные издания, напр., «Polityka», «Wprost», «Gazeta Wyborcza») можно сказать, что в польском медиадискурсе тексты-высказывания, касающиеся России и россиян появляются в зависимости от актуальной ситуации или в связи и ситуацией в Польше, в России, или же в случае важных событий в мировом масштабе. Таким образом, преобладает в них политическая, экономическая, культурная тематика, реже появляются статьи, касающиеся общественных проблем россиян и их повседневной жизни (см., напр.: [17; 19]).

Среди польских журналистов, занимающихся российской проблематикой, важное место в польском публичном дискурсе занимает Вацлав Радзивиневич – зарубежный корреспондент газеты «Gazeta Wyborcza» в Москве (в России и на Украине), сообщения которого оказались в центре нашего внимания как интересный языковой материал и способ приближения российской действительности и мнения россиян, их проблем и языкового поведения. Его сообщения с большой регулярностью появляются в газете с 1998 года в рубрике Мир/События (*Świat/Wydarzenia*). Большую известность приобрел цикл «Z Rosji o Rosji» («Из России о России»), а избранные тексты опубликованы в книге «Gogol w czasach Google'a. Korespondencje z Rosji 1998-2012» (Warszawa, 2013). Во вступлении Адам Михник (главный редактор) отмечает, что Вацлав Радзивиневич знает Россию, любит ее любовью

разумного поляка и умеет «умом Россию понять и аршином измерить». Виктор Ерофеев также добавляет, что книга Вацлава Радзивиновича доказывает, что Россию можно понять.

Поэтому предлагаю непосредственно перейти к медийным текстам Вацлава Радзивиновича, его интерпретации, способу отражения (и формирования средствами польского языка) актуальной российской действительности. Особенностью текстов этого журналиста является своеобразное пересечение разных точек зрения поляков и россиян и уникальный способ преодоления непереводаемого, поскольку то, что потенциально непереводаемое – приближается инокультурному читателю, позволяя понять российские реалии. В текстах В. Радзивиновича национально специфическое поведение россиян получает при этом дополнительную конкретизацию за счет поисков сходных явлений и эквивалентных элементов высказывания либо, наоборот, за счет воспроизведения специфических конструкций усиливается коннотация чуждости и подчеркиваются другие культурные традиции или чуждое мировидение.

Интересно, как нам кажется, привести фрагменты нескольких текстов:

(1) *Moskwa wyprawiła Putinowi polityczne ostatki (GW 27.02.2012)*

Tysiące moskwian, choć pogoda nie sprzyjała, wyszło w niedzielę na wesołą, hałaśliwą demonstrację antyputinowską i otoczyło centrum stolicy długim na 15,5 km żywym łańcuchem. Tak Moskwa obchodziła zakończenie Maślenicy, czyli prawosławnego karnawału.

[...] Przeciwnicy premiera, który, jak wskazują sondaże, w przyszłą niedzielę wygra wybory prezydenckie, postawili sobie wczoraj ambitne zadanie. Zapowiedzieli, że wyjdą na Sadowe, podadzą sobie ręce i w ten sposób otoczą centrum miasta z Kremlem w środku białym, żywym łańcuchem. Białym, bo przyjść mieli przbrani białymi wstążkami, symbolem rosyjskiego protestu, który zrodził się po sfalszowaniu grudniowych wyborów do Dumy wygranych według Centralnej Komisji Wyborczej przez putinowską „partię władzy” Jedna Rosja. Z takimi wstążeczkami wychodzili już wcześniej dziesiątkami tysięcy na wiece na placu Błotnym i na prospekt Sacharowa. [...] Ich pomysły sprzeciwiły się władze świeckiej i duchowej. Policja ogłosiła, że wprawdzie nie może zakazać przeprowadzenia takiej demonstracji, ale ostrzegła, że jeśli manifestanci wyjdą i zablokują ulice krzyżujące się z Sadowym, rozpędzi ich.

Firma internetowa, na serwerze której organizatorzy akcji rejestrowali zgłaszających swój udział w manifestacji, pod naciskiem władz zablokowała stronę opozycjonistów.

A Wsiewołod Czaplin, rzecznik Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, w wywiadzie dla państwowej agencji RIA Nowosti napomniał, że ostatni dzień Maślenicy to Proszczalne Woskresienije (Niedziela Wybaczenia), kiedy prawosławni nie powinni wychodzić na demonstrację, tylko kajać się za grzechy i prosić bliźnich o wybaczenie.

Nie obyło się i bez Naszych, czyli zwanej „putinjugendem” prokremlowskiej młodzieżówki. Killudziesięciu młodych działaczy zebrało się na stanowiącym część Sadowego Kolca prospekcie Zubowskim z dużymi czerwonymi sercami, na których napisali „Putin kocha wszystkich”.

Opozycjonistom udało się jednak dopiąć swego i zamknęli żywy łańcuch wzdłuż Sadowego. W czasie trwającej około 1,5 godz. akcji udało mi się przejść od stacji metra Oktiabrskaja do Cwietnego Bulwaru, czyli ponad połowę Kolca. I wszędzie widziałem, że ludzie z białymi wstążeczkami, balonikami, w białych czapkach czy z innymi białymi elementami stali ramię przy ramieniu. Na placu Triumfalnym było ich tylu, że musieli ustawić się w trzy rzędy.

Na tę manifestację nie wolno było przynosić transparentów z hasłami politycznymi, ale ludzie na miejscu rysowali je błyskawicznie. Naprzeciwko hotelu Pekin mała dziewczynka swojej białej pluszowej małpce powiesiła na szyi kartkę z napisem: „Tylko ja jestem tu bandar-logiem”. – Ona jeszcze malutka, głupiutka – tłumaczyła rezolutnie, rozbawiając demonstrantów, którzy pamiętają, że Putin niedawno nazwał swych wychodzących na wiece oponentów „bandar-logami”, czyli głupimi, bezwolnymi małpami”. [...]

Wiele samochodów było też ozdobionych naklejkami z napisem: „Prokatim Putina”, co można zrozumieć albo jako „przewieziemy”, albo „pozbedziemy się Putina”. [...]

Wesołe polityczne ostatki są jednak zdaniem Ilii Ponomariowa, jednego z organizatorów protestów i posła do Dumy z partii Sprawiedliwa Rosja, groźną zapowiedzią dla obozu władzy. – Siła sprzeciwu rośnie. I jeśli wybory prezydenckie 4 marca okażą się – jak się obawiamy – nieuczciwe, następnego dnia będziemy mieć na ulicach Moskwy 30 tys. demonstrantów, a pod koniec tygodnia dziesięć razy więcej – prognozuje polityk w rozmowie z „Gazetą”.

(2) *Teatr zwany demokracją (GW 3.02.2012)*

Borys Gryzłow jako wieloletni marszałek niższej izby parlamentu Rosji przeszedł po grudniowych wyborach do historii. Pamięć po nim pozostanie jednak w dziejach parlamentarizmu na zawsze dzięki jednej frazie genialnie oddającej sens rosyjskiej „demokracji sterowanej”: „Duma to nie miejsce do dyskusji”.

Bo izba, gdzie „niedźwiedzie”, jak nazywa się członków putinowskiej partii władzy Jedna Rosja, miały nie tylko większość, ale większość konstytucyjną pozwalającą im przyjąć każdą uchwałę, przez ostatnie lata pracowała jak taśma fabryczna posłusznie przyklepująca wszelkie projekty przysłane z Kremla. Debaty byłyby w takich warunkach nonsensem.

A dziś jest już inaczej. [...]

Tak więc Duma, choć już bez marszałka Gryzłowa, wciąż nie jest miejscem dyskusji. Okazuje się, że nie są nimi również telewizyjne debaty kandydatów na prezydenta przed marcowymi wyborami głowy państwa. Władimir Putin, jak to ma w zwyczaju, udziału w nich nie weźmie i domaga się, by dyskusje z rywalami, czyli Ziuganowem, Żyrinowskim, Mironowem i miliarderm Prochorowem, prowadzili wyznaczeni przez niego eksperci. [...]

Sami zaś „opozycyjni” kandydaci zadeklarowali, że w trakcie kampanii wyborczej nie będą osobiście atakować Putina [...].

Tak więc dyskusja w Rosji, dla której nie ma miejsca w parlamencie i w mediach, przenosi się na ulice, na coraz liczniejsze wiece opozycji.

(3) *Pan od katastrof (GW 13.07.2012)*

Rosjanie powszechnie starają się jakoś pomóc mieszkańcom zniszczonego przez powódź Krymska, gdzie w nocy z piątku na sobotę nagle wezbrane górskie rzeki niczym „lądowe tsunami” zabiły ponad 170 śpiących osób. Zbierają pieniądze, żywność, rzeczy, do Kraju Krasnodarskiego jadą ochotnicy gotowi pomagać w porządkach. Trochę to bez sensu, bo państwo rządzone przez Władimira Putina z czym jak z czym, ale ze skutkami takich wielkich tragedii radzi sobie dobrze. W każdym razie lepiej niż z ich przyczynami.

Tak dzieje się być może dlatego, że prezydent swoją robotę z katastrofami zaczął od falstartu i bolesnej porażki.

Kiedy w sierpniu 2000 roku, trzy miesiące po tym, jak Putin został oficjalnie gospodarzem Kremla, zatonała łódź podwodna „Kursk”, prezydent pojechał sobie spokojnie nad Morze Czarne odpocząć. W miasteczku Widajewo nad północnym Morzem Barentsa, skąd okręt wyszedł w ostatni rejs, z rozpacz szalały wdowy po marynarzach, a przywódca milczał w swej rezydencji w strefie subtropikalnej, za co nie postponował go, jak mówią Rosjanie, „tylko leniwy”.

Rok później potężna syberyjska Lena rozdeptała miasteczko Leńsk. Saperzy wysadzili lodowy zator na rzece i woda, niosąc kry wielkości czołgu, z prędkością pociągu towarowego runęła w dół. Łód w drzazgi rozbijał drewniane domy, miażdżył samochody. Ofiar było niewiele, ale i z miasta zostało niewiele.

Wtedy Putin zareagował już prawidłowo i błyskawicznie. Natychmiast przyleciał do Leńska. Powiedział powodzianom: nie martwcie się, do zimy zbudujemy wam nowe, lepsze domy. [...] Do zimy miasto było odbudowane. [...]

Teraz prezydent był w Krymsku już w dniu powodzi. Znów obiecał, że odbuduje. [...]

Debata wokół katastrofy nad Morzem Czarnym przeradza się w dojrzałą dyskusję na temat, jaka jest dla władz Rosji cena życia obywatela. Również na temat pana od katastrof, który zdaniem rodaków powinien nie tyle hojną ręką podnosić z ruin, ile troszczyć się, by nie płonęło, nie tonęło.

(4) *Wychował nas Stalin (GW 8.03.2013)*

W przypadającą we wtorek 60. rocznicę śmierci Stalina socjolodzy ogłosili, że 48 proc. Rosjan ocenia go dziś pozytywnie, a gani 22 proc. – trzy razy mniej niż 15 lat temu.

W ZSRR mawiali: „Lenin żywiej wszech żywych”, co na polski tłumaczono niezbyt słusznie jako „Lenin wiecznie żywy”, choć należało „Lenin bardziej żywy od wszystkich żyjących”. Dziś to powiedzenie nie ma sensu, bo „wujaszek Lenin” mało kogo obchodzi i martwy jest jako ta mumia w mauzoleum.

A ze Stalinem, choć pochowano go już dwa razy, bo z mauzoleum go wyrzucono, sprawa ma się zupełnie inaczej. „Wódz” rzeczywiście jest bardziej „żywy” od wielu żyjących. 60 lat po swojej śmierci jest wręcz wszechobecny. I to nie tylko na portretach, pod którymi na manifestacje wychodzą komuniści. Ani nie w Wołgogradzie, który przez osiem dni w roku, kiedy przypadają ważne daty historyczne, ma teraz być oficjalnie nazwany Stalingradem. I nawet nie w

„stalinobusach”, czyli autobusach z wizerunkiem „wodza wszystkich narodów”, które jego wielbiciele od czasu do czasu wypuszczają na ulice miast Rosji.

Stalin przede wszystkim jest w powszechnym obiegu, wśród zwykłych ludzi. Spróbujcie porozmawiać ze zwykłym starszym Rosjaninem w parku czy w pociągu o różnych Abramowiczach, współczesnych bogaczach chępiących się swymi londyńskimi klubami sportowymi i największymi na świecie jachtami. I prawie na pewno usłyszycie, że „Stalina dziś na nich, złodziei nie ma”.

A jeśli zagaić o Anatoliju Serdeukowie, do niedawna ministrze obrony, dziś oskarżanym przez Komitet Śledczy o wielomiliardowe malwersacje i wciąż nawet niearesztowanym, to dowiedziecie się, że „Stalin by takiego rozstrzelał”, bo on przecież swoich marszałków posyłał pod ścianę.

Młodzi inżynierowie, którzy rok temu wychodzili na „białe” antyputinowskie protesty i „okupowali” różne moskiewski skwerki i placyki, sami rozpoczęli rozmowy o Stalinie właśnie. O tym, że on wszystko, czym dysponował kraj, rzucał na budowę dróg, kanałów, fabryk, a nie, jak to się dzieje przy władzy dzisiejszej, na jachty, kluby, olimpiady i inne błyskotki. [...]

Władza też ma swoje widoki na Stalina. Prezydent Władimir Putin wzywa właśnie historyków, by dali rosyjskiej szkole podręcznik przedstawiający dzieje państwa i narodu w pozytywny, „pozbawiony sprzeczności proces”. Mają więc połączyć w jeden mocny łańcuch i carów, i komunistycznych genseków, i prezydentów.

Są w tym szeregu postacie krwawe, jak Iwan Groźny z jego oprycznikami wieszającymi bojarów czy Stalin rozstrzeliwujący setki tysięcy swych poddanych, ale wstydić się ich młodzi Rosjanie nie powinni. Bo ludzi tych łączy jedno – oni trudzili się i dziś trudzą się, budując wielkość państwa. [...]

Stalin wciąż jest. Przydaje się i władzy, i jej krytykom. A jego notowania będą się poprawiać.

(5) *Na czynowniku czapka gore (GW 7.09.2012)*

Czego się boi rosyjski urzędnik? Tego, że go posadzą. Nawet jeśli – co się czasem zdarza – czuje się absolutnie niewinny. Stara zasada patrona czekistów Feliksa Dzierżyńskiego wciąż jest aktualna: „Dajcie mi człowieka, a paragraf na niego się znajdzie”. [...]

Mojego kolegę Nauma Nima, który wydaje poświęcony rosyjskiemu systemowi więziennemu kwartalnik „Niewola”, wcale nie dziwi to, że nawet ludzie siedzący w łazrze o zaostrowym reżimie mają swobodny dostęp do internetu i korzystają z komórek. [...] A to, że oszuści z Konstantynowki, choć strzelali na ślepo, raz za razem trafiali w dziesiątkę, nie dziwi.

– U nas każdy człowiek, nawet na niskim stanowisku, żyje w ciągłym strachu, że go posadzą. Są oczywiście i tacy urzędnicy, którzy nie kradną ani nie biorą łapówek. Ale oni też zdają sobie sprawę z tego, że organy w każdej chwili mogą bez trudu zmontować lipne oskarżenie przeciw nim. A sąd na pewno uzna, że organy mają rację – ocenia Nim.

(6) *Putinizacja Ukrainy (GW 17.01.2014)*

Prezydencka większość w Radzie Najwyższej, gwałcąc procedury parlamentarne, przyjęła budżet Ukrainy na 2014 r. oparty na pomocy finansowej Moskwy. Przepchnęła też ustawy żywcem skopiowane z rosyjskich wzorców. Opozycja alarmuje, że w Kijowie doszło do zamachu stanu, a „parlament ukraiński umarł”.

Rada pracowała wedle najlepszych metod rosyjskiej Dumy Państwowej, zatwierdzając bez dyskusji kolejne restrykcyjne ustawy podsuwane jej przez ekipę prezydencką.

Jedna z nich, przyjęta jako poprawka do kodeksu podatkowego, nakazuje organizacjom pozarządowym, które zajmują się w jakiejkolwiek formie działalnością polityczną, a otrzymują wsparcie materialne z zagranicy, żeby rejestrowały się jako „agenci zagranicy”. [...]

To nowe prawo jest kalką rozwiązania przyjętego w ubiegłym roku przez Dumę. W Rosji służy ono skompromitowaniu organizacji pozarządowych, bo w oczach obywateli określenie „agent zagranicy” to synonim słów „szpieg” czy „zdrajca”. [...]

(7) *Kto prowokuje wojnę futbolową (GW 1.06.2012)*

Rządowa „Rossijskaja Gazieta” oszukała wczoraj swoich czytelników, pisząc na pierwszej i ostatniej stronie: „W Polsce za symbolikę radziecką naszych kibiców mogą ukarać grzywnami, a nawet deportować”. Winni temu są jednak nie rosyjscy redaktorzy, lecz nasi niekompetentni urzędnicy.

Przed wyjazdem reprezentacji Rosji i jej kibiców na mistrzostwa Europy w piłce nożnej w Moskwie jest nerwowo, jakby czekały nas nie mecze, ale od razu wojna futbolowa. A to ktoś

zapowie, że krewcy kibole ze Wschodu pobiją się z naszymi nie mniej krewkimi. A to, że hotel Bristol, gdzie ma zamieszkać „sborna”, czyli futboliści z Rosji, zaatakują PiS-owcy...

I tej niepotrzebnej oliwy w polsko-rosyjskim ogniu nie ubywa, lecz stale przybywa.

Jarosław Książek, zastępca naszego ambasadora w Moskwie, spotkał się we wtorek z rosyjskimi dziennikarzami, by porozmawiać o przygotowaniach do mistrzostw. Któryś z gości zrozumiał, że – według dyplomaty – na polskie ulice nie wolno wyjść w koszulce z napisem: „СССР” czy wyobrażeniem sierpa i młota albo czerwonej gwiazdy, bo za to u nas wsadzają za kratki lub zasądzą wysokie grzywny.

I zagrały emocje. [...]

„Rossijskaja Gazieta”, dziennik ważny, bo rządowy, codzienna lektura klasy urzędniczej, mogła nie włączyć się do tego chóru biadolącego nad kiepskim losem rosyjskich kibiców nad Wisłą. W tej redakcji naszym krajem zajmuje się Ariadna Rokossowska [...]. Redakcja kazała Rokossowskiej sprawdzić, czy tak rzeczywiście było.

Dziennikarka poszła po nitce do kłębka. Pytała w naszej ambasadzie [...]. Napisała e-mail z tym samym pytaniem do rzeczniczki naszego ministerstwa [...]. O to samo pytała mailem rzeczniczkę MSWiA Małgorzatę Woźniak. W końcu się z nią zdzwoniła i dowiedziała, że dla Polaków „czas Euro to czas wyjątkowy, nasze służby będą tolerancyjne”. Ale na proste pytanie o istnienie w kodeksie paragrafu o karach za koszulkę z Leninem pani rzecznik odpowiedzieć uparcie nie chciała lub nie umiała.

Rokossowska nie wykonała więc swego zadania. Jej redakcyjny kolega dostał zaś polecenie napisania obszernego tekstu, w którym, powołując się na media rosyjskie, zapowiedział, że kibiców z Rosji mających przy sobie symbolikę radziecką czeka grzywna lub deportacja. [...]

Epizod z Ariadną, której nasi urzędnicy nie dali dojść po nitce do kłębka, to niby tylko drobne nieporozumienie, ale przez takie historie nie przekonamy Rosjan, że Polska to kraj praworządny. [...]

Тематика сообщений, как показывают приведенные выше материалы (а также комплексный анализ всех статей), касается актуальной ситуации в России, которая, как весь публичный дискурс, подчиняется политике. Однако вся сложность и все проблемы представлены В. Радзивиничем с точки зрения российского общества, в контексте не столько международного значения, сколько их значения для среднего россиянина. Поэтому его интересует не только правительство, а политики в его сообщениях появляются в связи с обсуждением важных социальных проблем российского общества. Следует одновременно подчеркнуть особую чуткость и восприимчивость журналиста, который замечает сложность представляемой ситуации и пытается раскрыть и объяснить российскую перспективу польскому получателю: информирует, интерпретирует и объясняет ситуации и слова (русские вкрапления), дает оценку, учитывая точку зрения как россиян, так и своего читателя, но прежде всего старается привлечь его внимание, заинтересовать и поощрить к диалогу. Журналист предопределяет закономерности восприятия текста инокультурным коммуникантом в русле стереотипов, имеющих в польском обществе [8], впоследствии возможность восприятия в аксиологическом контексте, и, достигая каждый раз эффект новизны, показывает фрагмент российской действительности с ее текучими проблемами. Наиболее выразительным примером являются фрагменты текстов (1), (6) и (7). Целесообразно подчеркнуть также некоторую взаимосвязь и связность – в сущности, как казалось бы, отдельных – медиасообщений, последовательность которых позволяет автору делать ссылки на уже известное его адресату, рассчитывать на соответствующие знания, или же, повторяя с усиленной коннотацией чуждости, дополнять информации и внушать интерпретацию.

Жанровая специфика медийных текстов В. Радзивинича отвечает основным тенденциям к синкретизму формы и функции журналистских жанров (см., напр., Силантьев 2006). Это замечание касается также языка медиасообщений, с характерной разговорностью стиля и частым использованием маркированных (часто сниженных) языковых средств.

В рассматриваемых текстах сниженная лексика и фразеология имеет свое обоснование, то есть ее основой является первоисточник: русскоязычные маркированные языковые единицы, которые одновременно отражают способ речевого поведения россиян, их языковые особенности в обсуждении определенной проблемы. Разговорный характер и свобода стиля изложения – в зависимости от рассматриваемой проблематики – соотносится однако

(неоднократно по принципу контраста) с сознательным и ответственным (осторожным) использованием слова, что подчеркивается статусом информаторов и достоверностью источников. Ср., например:

A Wsiewołod Czaplin, rzecznik Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, w wywiadzie dla państwowej agencji RIA Nowosti napomniał, że ostatni dzień Maślenicy to Proszczalne Woskresienije (Niedziela Wybaczenia), kiedy prawosławni nie powinni wychodzić na demonstracje, tylko kajać się za grzechy i prosić bliźnich o wybaczenie.; Wesołe polityczne ostatki są jednak zdaniem Ilii Ponomariowa, jednego z organizatorów protestów i posła do Dumy z partii Sprawiedliwa Rosja, groźną zapowiedzią dla obozu władzy (1).

W przypadającą we wtorek 60. rocznicę śmierci Stalina socjologzy ogłosili, że 48 proc. Rosjan ocenia go dziś pozytywnie, a gani 22 proc. – trzy razy mniej niż 15 lat temu (4).

Mojego kolegę Nauma Nima, który wydaje poświęcony rosyjskiemu systemowi więziennemu kwartalnik „Niewola”, wcale nie dziwi to, że nawet ludzie siedzący w łagrze o zaostrozonym reżimie mają swobodny dostęp do internetu i korzystają z komórek (5).

Rządowa „Rossijskaja Gazieta” oszukała wczoraj swoich czytelników, pisząc na pierwszej i ostatniej stronie [...] (7).

Языковое своеобразие медийных текстов журналиста составляют не только упомянутые разговорные элементы речи и легкость стиля (ср. Jakkolwiek by się więc nie srożyła i jakimikolwiek karami groziła Jedna Rosja (zwana partią żulików i złodziei), pijani kierowcy będą zabijać przechodniów, a psychopaci dzięki powszechnej korupcji spokojnie kupować licencje na zabijanie. (GW 9.11.2012); I tak przez kilka tygodni ślepa kula [sonda Fobos – A.P.] grała z mieszkańcami Ziemi w rosyjską ruletkę, bo żaden komputer nie był w stanie wyliczyć, kiedy i na kogo spadnie. [...] Stany Zjednoczone – wróg chytry, podstępny, nieprzejednany i jeszcze niemoralny. Nieprzypadkowo Amerykanów w rosyjskim internecie bardzo często nazywa się „pindosami”, co przeciętny Rosjanin rozumie jako skrzyżowanie słów „pinder (pedał) i „amerikos” (pogardliwie Amerykanin”). (GW 20.01.2012)), но, прежде всего, умение объяснять и вводить в текст названия российских реалий, в том числе имена собственные, использовать русские вкрапления, крылатые слова, пословицы, предлагать их переводческие эквиваленты, пояснять приемы языковой игры, как в следующих примерах:

«Tak Moskwa obchodziła zakończenie Maślenicy, czyli prawosławnego karnawału» [1]. «Na tę manifestację nie wolno było przynosić transparentów z hasłami politycznymi, ale ludzie na miejscu rysowali je błyskawicznie. Na przeciwko hotelu Pekin mała dziewczynka swojej białej pluszowej małpce powiesiła na szyi kartkę z napisem: „Tylko ja jestem tu bandar-logiem”. – Ona jeszcze malutka, głupiotka – tłumaczyła rezolutnie, rozśmieszając demonstrantów, którzy pamiętają, że Putin niedawno nazwał swych wychodzących na wiece oponentów „bandar-logami”, czyli głupimi, bezwolnymi małpami» [1]. «Wiele samochodów było też ozdobionych naklejkami z napisem: „Prokatim Putina”, co można zrozumieć albo jako „przewieziemy”, albo „pozbędziemy się Putina”» (1).

«Bo izba, gdzie „niedźwiedzie”, jak nazywa się członków putinowskiej partii władzy Jedna Rosja, miały nie tylko większość, ale większość konstytucyjną pozwalającą im przyjąć każdą uchwałę, przez ostatnie lata pracowała jak taśma fabryczna posłusznie przyklepująca wszelkie projekty przysłane z Kremla» (2).

«Kiedy w sierpniu 2000 roku, trzy miesiące po tym, jak Putin został oficjalnie gospodarzem Kremla, zatonała łódź podwodna „Kursk”, prezydent pojechał sobie spokojnie nad Morze Czarne odpocząć. W miasteczku Widajewo nad północnym Morzem Barentsa, skąd okręt wyszedł w ostatni rejs, z rozpaczły szalały wdowy po marynarzach, a przywódca milczał w swej rezydencji w strefie subtropikalnej, za co nie postponował go, jak mówią Rosjanie, „tylko leniwy”» (3).

«W ZSRR mawiali: „Lenin żywiej wsiech żywych”, co na polski tłumaczono niezbyt słusznie jako „Lenin wiecznie żywy”, choć należało „Lenin bardziej żywy od wszystkich żyjących”» (4).

«Na czynowniku czapka gore. Czego się boi rosyjski urzędnik? Tego, że go posadzą. Nawet jeśli – co się czasem zdarza – czuje się absolutnie niewinny. Stara zasada patrona czekistów Feliksa Dzierżyńskiego wciąż jest aktualna: „Dajcie mi człowieka, a paragraf na niego się znajdzie”» (5).

Выделенные жирным шрифтом текстовые единицы имеют разный статус и каждая из них требует отдельного комментария:

– Maślenica – masłenica – niezwykły polskomu czytateľu prazdnik, ktoromu najdeno sootwetstwie w polskoj dejstwiełności;

– Бандерлоги – в польском переводе произведения Киплинга *bandar-logi*; элемент интертекстуального характера, специфика употребления которого поясняется инокультурному читателю в тексте;

– Прокатим Путина – лозунг, основанный на принципе языковой игры, которую журналист раскрывает в сообщении;

– „niedźwiedzie”, jak nazywa się członków putinowskiej partii władzy Jedna Rosja – здесь важной является метафора медведя, применяемая также в польских СМИ по отношению к России, часто с использованием графического изображения;

– Lenin żywieje wszech żywych – это фонетическое воспроизведение известной крылатой фразы «Ленин и теперь живет всех живых», цитата из поэмы В. Маяковского «Владимир Ильич Ленин», которая, согласно БСКСРЯ [31, с. 248], «до середины 1980-х гг. использовалась в качестве лозунга. Со второй половины 1980-х гг. употребляется либо безотносительно к Ленину, либо по отношению к нему, но с иронией». В русско-польском словаре крылатых слов она имеет эквиваленты со знаком, указывающим на чуждость: «Żywszy od żywych Lenin dziś»; «Lenin i dziś od żywych żywszy jest» в значении ‘o trwałości idei, nieprzemijalności ludzi’ и информацией w polszczyźnie reprezentowane przez frazę «Lenin wiecznie żywy» i jej licznie zmodyfikowane pochodne [29, с. 266-267];

– Na czynowniku czapka gore – модифицированная пословица na złodzieju czapka gore (в значении ‘winowajca na każdym kroku czuje się zagrożony możliwością zdemaskowania go’ – [30, с. 124], имеющая в русском языке свой полный эквивалент: на воре шапка горит (‘о человеке, совершившем что-л. дурное, который непременно себя выдаст’ – [32, с. 98]; в данном случае выступает подставка одного лексического компонента złodziej (вор) русским заимствованием czynownik (чиновник – значение лексемы раскрывается уже в первом абзаце: urzędnik, с дополнительным определением gosyjski), усиливающим коннотацию чуждости. В данном случае важно, что в памяти читающего несомненно остается лексема złodziej – (вор), позволяющая в рамках данного текста отождествить чиновника и вора. Поэтому так существенным следует считать последнее объяснение, которое приводится уже в польском переводе: «Dajcie mi człowieka, a paragraf na niego się znajdzie» с замечанием, указывающим на автора фразы и ее статус «Stara zasada patrona czekistów Feliksa Dzierżyńskiego». Таким образом автор вводит оценочный компонент на уровне заглавия текста, рассчитывая на известную культурную и стереотипную мотивированность пословицы и крылатой фразы.

Приведенные примеры подтверждают, насколько важной и продуманной является текстовая стратегия автора, который, выбирая тематику, решая и осуществляя лексические выборы, создавая нужные пресуппозиции, предопределяет отнесение ко многим компетенциям своего читателя, участвующего в текстовой актуализации отдельных текстовых единиц. Большое значение в этом плане играют показатели чуждости – метатекстовые формулы типа «co przeciętny Rosjanin rozumie jako», «jak mówią Rosjanie», «tu mają takie powiedzenie» и использование кавычек.

В определении направления вектора интерпретации отдельных текстов роль играет заглавие – не только объявляющее о тематике, ср. напр.: Dżin z butelki putinki (GW 13.01.2012), Pindosy atakują! (GW 20.01.2012), Kradną jak nigdy (GW 10.02.2012), Czarne złoto Moskwy (GW 20.04.2012); Koronacja (GW 4.05.2012), Putiszenko (GW 11.05.2012); Kto prowokuje wojnę futbolową (GW 1.06.2012); Puśki do więzienia, Święta do telewizji (GW 3.08.2012); Co począć, by poczynali (GW 10.08.2012), Na czynowniku czapka gore (GW 7.09.2012), Ewangelia według towarzysza Ziuganowa (GW 28.09.2012), Siergiej Groźny straszy Kreml (GW 12.10.2012), Kułak wraca do łask (GW 19.10.2012), Putin stracił czar (GW 26.10.2012); Choroba Putina (GW 2.11.2012); „Rosyjski Breiwick” na legalnych papierach (GW 9.11.2012); Jak otfutbolić dziennikarza (GW 16.11.2012) и др.

Современная Россия по-польски – в интерпретации и сообщениях польского зарубежного корреспондента Вацлава Радзивиловича представлена не в черно-белых красках, а в их разных оттенках и тональностях, отражающих как неоднородность российского общества, так и специфику событий и всю сложность их измерения с точки зрения не только россиян, но и польского читателя. Уже третий раз появляется здесь намек на получившую статус крылатой фразы Ф. Тютчева «Умом Россию не понять, Аршином общим не измерить» и третий раз с модификацией исключаящей отрицание...

Оказывается, что общение носителей разных языков и культур – при сохранении их культурной установки и использовании оптимальных речевых средств в родном языке – может гарантировать успешные контакты СМИ с другими народами. Эффективность таких межнациональных контактов формирует открытость к восприятию чужой культуры и языка (не только готовность к декодированию) и позволяет воспринимать СМИ как форму общественного диалога.

Список литературы

1. Bauman Z. O tarapatach tożsamości w ciasnym świecie // Dylematy wielokulturowości / Red. W. Kalaga. – Kraków, 2004. – S. 13 – 39.
2. Bralczyk J, Wasilewski J. Język w mediach. Medialność języka // Dziennikarstwo i świat mediów / Red. Z. Bauer, E. Chudziński. – Kraków: UNIVERSITAS, 2010. – S. 379 – 401.
3. Chlebda W. Ekwiwalencja i ekwiwalenty: między słownikiem a tekstami // Na tropach translatów. W poszukiwaniu odpowiedników przekładowych / Red. W. Chlebda. Opole. 2011. – S.21 – 43.
4. Komparacja współczesnych języków słowiańskich. – T. 3: Frazeologia / Red. W. Mokijenko, H. Walter. – Opole, 2008. – 530 s.
5. Furdal A. Tożsamość polska, tożsamość europejska // Polska polityka językowa w Unii Europejskiej / Red. J. Warchala, D. Krzyżyk. – Katowice, 2008. – S. 307 – 323.
6. Gajda S. Słowiański świat językowy // Słowianie, Słowiańszczyzna – pojęcie i rzeczywistość dawniej i dziś. – Warszawa, 2002. – S. 97 – 111.
7. Kunce A. Zlokalizować tożsamość! // Dylematy wielokulturowości / Red. W. Kalaga. – Kraków, 2004. S. 79-95.
8. Lappo I. Uprzedzenia a media: recepcja wydarzeń na Dubrowce (analiza internetowej listy dyskusyjnej) // Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń / Red. A. de Lazari, T. Rongińska. – Łódź, 2006. – S. 323 – 333.
9. Lazari de A. Polskie i rosyjskie „zaprogramowanie kulturowe” // Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń / Red. A. de Lazari, T. Rongińska, Łódź. 2006. – S. 147 – 155.
10. Mała encyklopedia przekładoznawstwa / Red. U. Dąbmska-Prokop. – Częstochowa, 2000. – 361 s.
11. Mikulowski Pomorski J. Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym. – Kraków, 2006. – 404 s.
12. Nowak P., Tokarski R. Medialna wizja świata a kreatywność językowa // Kreowanie światów w języku mediów / Red. P. Nowak, R. Tokarski. – Lublin, 2007. – S. 9 – 35.
13. Oczkowska B. Kilka uwag o współczesnych słowiańskich standardach językowych // Zrozumieć Słowiańszczyznę. Prace poświęcone Profesor Marii Bobrownickiej. – Kraków, 2010. – S. 13 – 27.
14. Pisarek W. Język w mediach, media w języku // Język w mediach masowych / Red. J. Bralczyk, K. Mosiolek-Kłosińska. – Warszawa, 2000. – S. 9 – 18.
15. Pstyga A. Czytając rosyjską publicystykę: semantyka rozumienia, interpretacja, przekład i frazeografia rosyjsko-polska // Przegląd Rusycystyczny. – 2008. – XXX № 4. – S. 58 – 69.
16. Pstyga A. Przekład w komunikowaniu medialnym. Wybrane zagadnienia na przykładzie polskich przekładów rosyjskich tekstów prasowych. – Gdańsk, 2013. – 158 s.
17. Skorupska M. Wizerunek Rosji i Rosjan w mediach // Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń / Red. A. de Lazari, T. Rongińska. – Łódź, 2006. – S. 375 – 383.
18. Wojtasiewicz O. Wstęp do teorii przekładu. – Warszawa, 1992. – 120 s.
19. Żakowska M. Rosja i Rosjanin w publicystyce polskiej po 1989 roku // Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń / Red. A. de Lazari, T. Rongińska. – Łódź, 2006. – S. 359 – 373.
20. Клупина Н. И. Стереотипность и творчество в российском медийном пространстве // Colloquium – 2010 / Под ред. У. Перси, А.В. Полонского. – Белгород-Бергамо: Политерра, 2010. – С. 67 – 70.
21. Костомаров В. Г. Глобализирующее влияние масс-медиа на язык // Президиум МАПРЯЛ 2003-2007: Сборник научных трудов. – СПб., 2007. – С. 120 – 123.
22. Леонтович О.А. Введение в межкультурную коммуникацию. – М.: Гнозис, 2007. – 368 с.
23. Полонский А. В. Сущность и язык публицистики: Учебное пособие. – Белгород: Политерра, 2009. – 238 с.
24. Полонский А. В. Массмедийный текст и инокультурный адресат. – Gdańsk, 2014 (в печати).
25. Силангъев И. В. Газета и роман. Риторика дискурсивных смешений, М.: Языки славянской культуры, 2006. – 224 с.
26. Солганик Г. Я. О структуре и важнейших параметрах публицистической речи // Язык современной публицистики: Сборник статей / Под ред. Г.Я. Солганика. – М., 2007. – С. 13 – 30.
27. Тарланов З. К. Язык. Этнос. Время: Очерки по русскому и общему языкознанию. – Петрозаводск: Изд-во Петрозаводского ун-та, 1993. – 221 с.
28. Язык средств массовой информации: Учебное пособие для вузов / Под ред. М.Н. Володиной. – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. – 760 с.

Словари

29. RPSSS: W. Chlebda, W.M. Mokijenko, S.G. Szuleżkova, Rosyjsko-polski słownik skrzydlatych słów, Łask 2003.
30. WSF PWN: Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami, opracowanie A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.
31. БСКСРЯ: В.П. Берков, В.М. Мокиенко, С.Г. Шулежкова, Большой словарь крылатых слов русского языка, Москва 2005.
32. СРФ: А.К. Бирих, В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова, Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник, Санкт-Петербург 1998.

RUSSIA AND RUSSIAN PEOPLE IN THE REPORTS WRITTEN BY WACŁAW RADZIWINOWICZ, A FOREIGN CORRESPONDENT OF THE NEWSPAPER GAZETA WYBORCZA IN MOSCOW

A. Pstyga

*University of Gdansk,
Poland*

*e-mail:
finap@univ.gda.pl*

The paper deals with one of the aspects of media communication: the work of a correspondent whose task is to present, interpret and evaluate events in the foreign country where he/she is stationed. The perspective and point of view are particularly important in his/her reports. The linguistic devices employed in such texts should be thoroughly investigated. The problems which need special attention include decoding, double coding of information, expressing thoughts in another language as well as describing and interpreting the foreign reality for the Polish reader. These phenomena are identified and analyzed in the reports written by Waclaw Radziwinowicz, a foreign correspondent of the Polish newspaper Gazeta Wyborcza in Moscow.

Key words: media communication, Gazeta Wyborcza, cultural and language barriers, newspaper reports, intercultural dialogue.